

Za posledním českým králem

V Českém království v průběhu sedmi století panovali čtyři králové jménem Karel – a každý z nich byl současně i císařem (i když jako takový s jiným pořadovým číslem za jménem). Král *Karel I.* byl – a to se málo ví – císař Karel IV. *Karel II.* byl císař Karel VI., otec české královny Marie Terezie. Složitější je to u třetího, král *Karel III.* totiž nebyl jeden, ale jmenovali se tak dva – a oba panovali necelé dva roky.

FRANTIŠEK BENES

Jedním byl císař Karel I., o němž především bude tento článek, a druhým jeho vzdálený předchůdce císař Karel VII., jehož manželka Marie Amálie byla sestřenicí Marie Terezie a dcerou císaře a českého krále Josefa I. Ve válkách o dědictví rakouské oba manželé odmítli uznat pragmatickou sankci, která zaručovala nástupnictví Marii Terezii, a vojensky proti ní vystoupili. Z hlediska historie jde sice jen o okamžik, ale pravdou je, že Karel dobyl České království a v prosinci 1741 byl v Praze korunován na českého krále. Panování mu však vydrželo jen půldruhého roku, pak jej z Čech vytlačila Marie Terezie, která tak i de facto obnovila svůj královský titul (de iure se za českou královnu považovala nepřetržitě už od roku 1740).

My se ale dnes chceme zabývat oním Karlem III., který byl posledním českým králem, a to vlastně až do 14. listopadu 1918, kdy Revoluční národní shromáždění na svém ustavujícím zasedání v Praze zbavilo českého trůnu rod habsbursko-lotrinský a vyhlásilo republiku.

Tento budoucí poslední český král se narodil v roce 1887 jako syn Oty Rakouského, bratra Františka Ferdinanda d'Este, a byl tedy prasnovcem císaře Františka Josefa I. Když se narodil, asi nikoho nenapadlo, že by mohl někdy aspirovat na císařský titul, byl prostě jen dalším z desítek arcivévodů a arcivévodkyň. V té době ještě žil korunní princ Rudolf, po jehož smrti se stal následníkem trůnu bratr císaře Karel Ludvík, otec Františka Ferdinanda, který tak po něm byl dalším v pořadí. Nikdo netušil, že František Ferdinand uzavře nerovnorodé manželství a bude nucen se zavázat, že jeho potomci nebudou mít nárok na nástupnictví. Neuvěřitelná řada tragédií a náhod nakonec vedla k tomu, že Karel se z „prostého“ arcivévodkyne stal hlavou obrovské říše. – Sebevražda korunního prince Rudolfa. Vražda Františka Ferdinanda. Karel Ludvík zemřel na tyfus poté, co se napil ve Svaté zemi vody z Jordánu. Další císařův bratr Maxmilián byl popraven v Mexiku. Karlův otec Ota Rakouský, mladší bratr Františka Ferdinanda, zemřel na syfilidu (to je ten, který se v televizním seriálu Hotel Sacher procházel po jeho chodbách nahý, jen opásaný se šavlí).

Dost složité, co? Až se jeden nemůže divit, že to spletl i Hašek, když nechal Švejka prohlásit: „*Vojna s Turkem musí bejt! Zabíli jste mi strejčka, tak tady máte přes držku!*“ František Ferdinand přece nebyl strýčkem Františka Josefa, ale naopak jeho synovcem. Byl ale strýcem budoucího císaře Karla, a tak autor možná jen zaměnil panovníky.

Tahle řada tragédií však vedla ke zdánlivě šťastnému vyústění, tedy šťastnému pro Karla a jeho nejbližší –

stal se císařem a králem a jeho žena a děti první rodinou v říši. Ve skutečnosti to dopadlo opět tragicky: Karel přišel o postavení a o veškerý majetek, musel odejít do exilu, kde v chudobě předčasně zemřel. Z jeho ženy se stala vdova (byla jí 67 let!) a z jeho osmi dětí sirotci, z toho nejmladší dcera byla dokonce pohrobekem... Závratný vzestup a poté mnohem hlubší pád.

Nostalgické vzdychání po zlatých dobách habsburského panování mi je cizí, nejlepším lékem na to jsou pomníčky padlých ve Velké válce, nacházející se snad v každé obci u nás. Přesto se nemohu ubránit jistě lítosti nad osudy Karlovy rodiny, zejména jeho dětí, a nakonec i jeho samotného. Zda byl skutečně statečným mírotvorem, jehož semlely dějiny, nebo naivním prostáčkem, jak ho – jistě s nejlepšími úmysly – bezelstně líčí někteří jeho životopisci, si netroufám posuzovat. V každém případě bezmála po dva roky byl českým králem, markrabětem moravským, vévodou slezským a těšínským, a vedle toho byl i apoštolským králem uherským, panoval tedy i na území Slovenska (zde opět s jiným číslem za jménem – tentokrát Karel IV.).

Jako takový zanechal výraznou stopu i ve filatelii – známky s jeho portrétem po vzniku Československa u nás platily jako předběžné a později souběžné, a pak byly ještě opatřeny přetiskem Pošta československá 1919, čímž se staly známkami československými. Když se podíváme na všechny jejich hodnoty zjistíme, že tento poslední český král je jednou z nejzobrazovanějších postav na našich známkách, možná dokonce zaujímá druhé místo za prezidentem Masarykem; článek píšu na lodi při plavbě přes Atlantik, takže přesně jsem to nepočítal. A na téhle plavbě jsem využil zastávku na ostrově Madeira, kam byl Karel s rodinou vypovězen do exilu, zakrátko zde zemřel a je tu také pohřben.

Ale vraťme se o kousek zpět. 16. října 1918 vydal Karel Národní manifest, jímž chtěl federalizovat rakouskou část monarchie, ve skutečnosti tím však uspěl její

rozpad. 11. listopadu se zřekl „jakékoli účasti na státních záležitostech“ a o den později bylo Německé Rakousko prohlášeno republikou. Následující den se Karel zřekl panovnických práv v Uhersku. Na druhé straně se však on, ani nikdo z jeho nejbližší rodiny nezřekli příslušnosti k panovnickému domu a s tím souvisejících vladařských nároků a neprohlásili se za věrné občany republiky. V důsledku toho na ně dopadl Zákon o vypovězení ze země a převzetí moci domu habsbursko-lotrinského. Karel s manželkou a dětmi už krátce před tím odešli do exilu. Rakousko opustili před sto lety, 23. března 1919, a po nějakou dobu žili ve Švýcarsku. To museli opustit po dvou Karlových neúspěšných pokusech o opětovné získání vlády v Uhersku. Jako nové místo pobytu jim vítězné mocnosti určily ostrov Madeiru patřící Portugalsku, kam je v listopadu 1921 dopravil britský křižník Cardiff.

Madeira je nádherné místo, sám jsem se o tom před pár dny přesvědčil. Všude plno svěží zeleně, hojně napájené vodou z náhorní planiny ve středu ostrova, na níž uvíznou a vyprší mraky táhnoucí se od moře. Pan a paní Habsburkovi bydleli napřed v hotelu v hlavním městě Funchalu, nad nímž se tyčí hora Monte. Protože ale neměli skoro žádné peníze (jejich majetek byl zabaven nebo obstaven a zbylé osobní šperky jim byly ukradeny), přestěhovali se do domu na kopci nad městem, a když ani tady nemohli financovat provoz – neměli peníze na jeho vytápění, přestěhovali se do skromného domku v sousedství zdejšího kostela Nanebevzetí Panny Marie na Monte. A jak to na

Kaple, v níž je uložena Karlova rakev; od hlavní lodi kostela ji odděluje ozdobná mříž, na níž návštěvníci navazují stuhy v národních barvách. Při naší návštěvě jich nejvíc bylo maďarských, Česko zastupovala vlaječka z korálků.

hornatých ostrovech bývá, na pobřeží může být sluníčko a teplo, zatímco ve vyšších polohách pod vrcholkem hory je mlha, vlhko a zima. 9. března 1922 odešel Karel dolů do města koupit dárek ke čtvrtým narozeninám syna Karla Ludvíka. V městě bylo horko, Karel šel bez kabátu a při cestě zpět se v mlze a zimě nachladil. Zchudlá rodina obracela každý cent, a tak k němu lékaře zavolali až po několika dnech, to už ležel v horečkách a doktor mohl konstatovat jen těžký zápal plic, na který tehdy nebylo léku; Karel zemřel 1. dubna. Do poslední chvíle se prý modlil, taky za své bývalé poddané Čechy. Jeho poslední slova manželce prý byla: „Tolik toužím po tom, vrátit se s tebou domů. Proč nás nechtějí pustit domů?“

Pohřbu bývalého panovníka se prý zúčastnily tisíce Madeiřanů. Jeho rakev byla uložena v postranní kapli blízkého poutního kostela, zprvu zřejmě po léta položená na prostém dřevěném stole (jak svědčí dobová fotografie). Později byl v kapli zbudován kamenný podstavec, na němž nyní spočívá.

V roce 2004 byl Karel pro svůj příkladný křesťanský život prohlášen papežem za blahoslaveného a před kostelem byla vztyčena jeho socha. Od ní je krásný výhled na město, v němž prožil závěrečný úsek života.

Socha Blahoslaveného Karla Habsburského.

Z úcty k Madeiřanům jeho rodina nenechala tělo přemístit do Kapucínských krypty ve Vídni, v níž je tradiční pohřebiště Habsburků a kde je uložena jeho žena Zita. Místo vedle její rakve, vyhrazené pro ostatky Karla, tak zůstává prázdné. Společně odpočívají jenom jejich srdce, vyjmutá z mrtvých těl a uložena v Loretánské kapli kláštera Muri ve Švýcarsku. ■